MAKTABGACHA TA’LIM MUASSASALARI ARXITEKTURASIDA BOLALARNING PSIXOFIZIOLOGIK XUSUSIYATLARINI HISOBGA OLISH ASOSIDA FAZOVIY-KOMPOZITSION YECHIMLARNI SHAKLLANTIRISH

Xidoyatova Shaxlo Mirsamug qizi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada maktabgacha ta’lim muassasalari arxitekturasini shakllantirishda bolalarning yoshga xos psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olishning ilmiy-nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Maktabgacha yosh davrida bolaning idrok, diqqat, xotira, tafakkur, emotsional holat, harakat faolligi va ijtimoiy munosabatlarining jadal rivojlanishi ta’lim-tarbiya muhitiga qo‘yiladigan talablarni belgilaydi. Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta’lim muassasasining fazoviy-kompozitsion tuzilishi faqat funksional ehtiyojlarni ta’minlovchi me’moriy tizim emas, balki bolaning psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi pedagogik va psixologik muhit sifatida qaralishi lozim.*

Tadqiqotda ekologik psixologiya, rivojlanish psixologiyasi, maktabgacha pedagogika va arxitektura nazariyasining o‘zaro aloqadorligi asosida maktabgacha ta’lim muassasalarida fazoviy tashkil etishning asosiy tamoyillari ishlab chiqildi. Jumladan, yoshga mos masshtab, xavfsizlik va qulaylik, funksional zonalash, ochiqlik va moslashuvchanlik, tabiiy yorug‘lik va rang, akustik qulaylik, tabiat bilan aloqadorlik, harakat va mustaqil faoliyat uchun imkoniyat yaratish, shuningdek, inklyuzivlik tamoyillarining ahamiyati asoslandi. Maqolada bolalarning psixofiziologik xususiyatlari bilan me’moriy-fazoviy yechimlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikning konseptual modeli taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: *maktabgacha ta’lim, maktabgacha yosh, arxitektura, fazoviy muhit, kompozitsiya, psixofiziologik xususiyatlar, ekologik psixologiya, bolalar rivojlanishi, funksional zonalash, inklyuziv muhit, tabiiy muhit, ta’lim muhiti.*

KIRISH

Maktabgacha yosh davri inson ontogenezining eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, aynan shu davrda bolaning jismoniy, kognitiv, emotsional va ijtimoiy

rivojlanishining asosiy mexanizmlari shakllanadi. Zamonaviy ilmiy qarashlarda bolaning rivojlanishi faqat irsiy va biologik omillar bilan emas, balki u yashaydigan, o‘ynaydigan, ta’lim oladigan va boshqa insonlar bilan muloqot qiladigan muhit bilan ham chambarchas bog‘liq holda izohlanadi. UNICEF ma’lumotlariga ko‘ra, ilk bolalik davrida bolaning miyasi atrof-muhit bilan faol o‘zaro ta’sir jarayonida rivojlanadi; xavfsizlik, o‘yin, muloqot va rivojlantiruvchi muhit bolaning keyingi rivojlanishi uchun muhim asos yaratadi. [7; 9; 14; 16]

Shu jihatdan maktabgacha ta’lim muassasasi binosi va uning ichki hamda tashqi muhiti bolaning rivojlanishiga bevosita yoki bilvosita ta’sir ko‘rsatuvchi omillardan biri sifatida qaralishi lozim. Maktabgacha ta’lim tashkilotining arxitekturasi bolaga faqat xizmat ko‘rsatadigan fizik makon emas, balki bolaning idrok etishi, harakat qilishi, o‘ynashi, muloqot qilishi, mustaqil qaror qabul qilishi va yangi tajribalarni egallashi uchun imkoniyat yaratadigan rivojlantiruvchi muhitdir. [19; 20; 21]

O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonunida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalar sog‘lig‘ini saqlash, maqbul o‘quv yuklamasini belgilash, kun tartibiga rioya qilish hamda jismoniy faollik uchun shart-sharoitlar yaratish kabi talablar belgilangan. Demak, maktabgacha ta’lim muassasasining fazoviy tashkil etilishi ham ushbu talablarni ta’minlaydigan darajada ilmiy asoslangan bo‘lishi zarur. [29; 32]

2026-yildan boshlab O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirish, innovatsion maktabgacha ta’lim tashkilotlarini rivojlantirish va o‘yinga asoslangan ta’limni kengaytirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu jarayon maktabgacha ta’lim muassasalari arxitekturasini ham bolalarning faol o‘yin, tadqiqot, muloqot va mustaqil faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi yangi fazoviy yondashuvlar asosida takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. [29; 32]

MAVZUNING DOLZARBLIGI

An’anaviy maktabgacha ta’lim binolarini loyihalashda ko‘pincha funksional va sanitariya-gigiyenik talablar ustuvor bo‘lib, bolaning psixologik tajribasi, fazoni idrok etishi, mustaqil harakatlanishi va emotsional qulayligi yetarlicha kompleks hisobga olinmasligi mumkin. [2; 3; 19; 20]

Vaholanki, ekologik psixologiya doirasidagi tadqiqotlar fizik muhitning inson xulq-atvori va psixologik holatiga ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi. Maktabgacha ta’lim muassasalari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda foydalaniladigan maydonning yetarliligi, shovqin, havo sifati, rang va yoritish kabi omillar ta’lim muhiti sifatining muhim komponentlari sifatida ko‘rsatilgan. 2020-yilda e’lon qilingan ilmiy sharhda

maktabgacha ta’lim muassasalaridagi ichki makonning tashkil etilishi bolalarning ijtimoiy va kognitiv xulq-atvori bilan bog‘liqligi qayd etilgan. Xususan, pedagogni ko‘rish imkonini saqlaydigan ochiq-zonali tashkil etish bolalarning makondan faolroq foydalanishiga yordam berishi, faoliyat uchun ajratilgan zonalar esa turli xil ijtimoiy va kognitiv xatti-harakatlarni yuzaga chiqarishi ko‘rsatilgan. Shuning uchun maktabgacha ta’lim muassasasining arxitekturasini “bola – faoliyat – muhit” tizimining o‘zaro ta’siri asosida loyihalash bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biridir. [19; 20; 21; 23]

TADQIQOTNING MAQSADI

Tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha ta’lim muassasalari arxitekturasida bolalarning yoshga xos psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda fazoviy-kompozitsion yechimlarni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslarini ishlab chiqishdan iborat.

TADQIQOT VAZIFALARI

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy psixofiziologik xususiyatlarini aniqlash.
2. Bolalarning idrok, diqqat, harakat va emotsional holatining fazoviy muhit bilan aloqasini tahlil qilish.
3. Maktabgacha ta’lim muassasalarida fazoviy tashkil etishning asosiy tamoyillarini aniqlash.
4. Funksional zonalashning bolaning faoliyati va rivojlanishiga ta’sirini asoslash.
5. Tabiiy yorug‘lik, rang, tovush, material va tabiiy muhitning psixologik ahamiyatini ochib berish.
6. Bolaga yo‘naltirilgan fazoviy-kompozitsion modelni taklif etish.
7. Maktabgacha ta’lim muassasalarini loyihalash va rekonstruksiya qilish uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli, qiyosiy-tahliliy, psixologik-pedagogik va arxitektura-fazoviy tahlil metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, ekologik psixologiyaning “inson – muhit” o‘zaro ta’siri tamoyili, rivojlanish psixologiyasining yosh xususiyatlarini hisobga olish prinsipi va bola markazli ta’lim konsepsiyasining nazariy qoidalari metodologik asos sifatida qabul qilindi. [14; 15; 19; 20]

Tadqiqotning nazariy bazasini maktabgacha ta’lim muhitining fizik xususiyatlari va bolalarning xulq-atvori o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rgangan ilmiy tadqiqotlar tashkil etadi. Ilmiy sharhlarda maktabgacha ta’lim muhitining ichki va tashqi sharoitlari bolalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyasi bilan bog‘liqligi qayd etilgan. [19; 20; 23]

BOLALARNING PSIXOFIZIOLOGIK XUSUSIYATLARI VA FAZOVIY MUHIT

Maktabgacha yoshdagi bolaning fazoni idrok etishi kattalarnikidan farq qiladi. Bola atrof-muhitni nafaqat ko‘rish orqali, balki harakat, teginish, tovush, rang va predmetlar bilan faol o‘zaro ta’sir qilish orqali o‘zlashtiradi. [14; 16; 17; 18]

Shu sababli maktabgacha ta’lim muassasasining me’moriy muhiti bolaning quyidagi psixofiziologik ehtiyojlarini hisobga olishi kerak: [19; 20; 21]

Birinchidan, harakatga ehtiyoj. Maktabgacha yoshdagi bolalarda harakat faolligi yuqori bo‘ladi. Shuning uchun muassasa hududida yurish, yugurish, muvozanatni saqlash, konstruktiv o‘yinlar va jismoniy mashqlar uchun turli darajadagi makonlar tashkil etilishi maqsadga muvofiq. [17; 19; 21]

Ikkinchidan, sensor idrokning rivojlanishi. Rang, yorug‘lik, tekstura, shakl va tovush bolaning atrof-muhitni o‘zlashtirishida muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli interyerda haddan tashqari ko‘p rang va dekorativ elementlardan foydalanish o‘rniga, bolani yo‘naltiruvchi va faoliyat zonalarini farqlashga yordam beruvchi muvozanatli vizual kompozitsiya yaratilishi lozim. [7; 8; 12; 19; 23]

Uchinchidan, xavfsizlik va psixologik himoyalanganlik ehtiyoji. Bola uchun makon tushunarli va prognoz qilinadigan bo‘lishi muhim. Kirish, guruh xonasi, hojatxona, o‘yin maydoni va dam olish joylarining aniq o‘zaro bog‘liqligi bolaga fazoda orientatsiya qilish imkonini beradi. [14; 16; 19]

To‘rtinchidan, mustaqillik ehtiyoji. Bola o‘z faoliyatini mustaqil tanlash imkoniga ega bo‘lishi kerak. Shu nuqtayi nazardan, ochiq va moslashuvchan makonlar, bolaning bo‘yiga mos mebel va mustaqil foydalanishga mo‘ljallangan predmetlar muhim ahamiyatga ega. [15; 17; 19; 20]

Beshinchidan, muloqot va ijtimoiy o‘zaro ta’sir ehtiyoji. Guruhdagi bolalar birgalikda o‘ynashi, suhbatlashishi va hamkorlik qilishi uchun kichik guruhlar tashkil etishga imkon beradigan fazoviy zonalar zarur. [14; 17; 19; 20]

FAZOVIY-KOMPOZITSION YECHIMLARNING ASOSIY TAMOYILLARI

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, maktabgacha ta’lim muassasasi arxitekturasini shakllantirishda quyidagi asosiy tamoyillarni ajratish mumkin.

1. Yoshga mos masshtab tamoyili

Me’moriy elementlar bolaning jismoniy va psixologik qabul qilish imkoniyatlariga mos bo‘lishi kerak. Pastroq ko‘rish chizig‘i, bolaga mos mebel, tushunarli belgilar va kichik miqyosdagi “shaxsiy burchaklar” bolaning makonda o‘zini qulay his qilishiga yordam beradi. [1; 3; 19; 20]

2. Funksional zonalash tamoyili

Ta’lim muassasasining makoni shartli ravishda quyidagi zonalarga ajratilishi mumkin:

- faol o‘yin zonasi;
- sokin o‘yin va dam olish zonasi;
- ijodiy faoliyat zonasi;
- kitob va kommunikatsiya zonasi;
- konstruktiv faoliyat zonasi;
- jismoniy faollik zonasi;
- tabiatni kuzatish zonasi;
- individual faoliyat uchun kichik makonlar.

Bunday zonalash bolaga faoliyat turini tanlash imkonini beradi va makondagi funksional tartibni kuchaytiradi. [19; 20; 24]

3. Ochiqlik va vizual nazorat tamoyili

Maktabgacha ta’lim muhitida pedagog va bola o‘rtasidagi vizual aloqa xavfsizlik va pedagogik boshqaruv nuqtayi nazaridan muhimdir. Tadqiqotlarda ochiq-zonali makonlarda pedagog bilan ko‘z aloqasini saqlash bolalarning makondan foydalanish xususiyatlari bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan. (ScienceDirect) [19; 20] [20]

Shu bilan birga, mutlaq ochiq makon ham maqsadga muvofiq emas. Bola va kichik guruhlar uchun qisman ajratilgan, ammo pedagogik kuzatuv imkonini beradigan “yarim ochiq” zonalar optimal yechim bo‘lishi mumkin.

4. Moslashuvchanlik tamoyili

Zamonaviy maktabgacha ta’lim jarayonida bir xil xona turli faoliyatlar uchun foydalanilishi mumkin. Harakatlanuvchi mebel, transformatsiyalanuvchi elementlar va yengil ajratkichlar makonni mashg‘ulot, o‘yin, ijodiy faoliyat va jamoaviy ishga moslashtirish imkonini beradi. [20; 24; 26]

5. Tabiiy muhit bilan integratsiya

Tabiat bilan aloqadorlik bolaning hissiy holati va atrof-muhitni anglash jarayonini qo‘llab-quvvatlovchi muhim omillardan biridir. UNICEF materiallarida

ham yashil hududlarning bolalarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun foydali ekani ta’kidlangan. (ЮНИСЕФ) [21; 22; 23] [31]

Shu sababli maktabgacha ta’lim muassasalarida hovli, yashil hudud, gulzor, kichik bog‘, tabiiy materiallar bilan ishlash joylari va tabiatni kuzatish nuqtalarini yagona kompozitsion tizimga kiritish maqsadga muvofiq.

RANG, YORUG‘LIK VA AKUSTIK MUHITNING PSIXOLOGIK AHAMIYATI

Maktabgacha ta’lim muassasasi interyerida rang va yorug‘lik faqat estetik vazifani bajarmaydi. Ular bolaning vizual orientatsiyasi, faoliyatni farqlashi va emotsional holatiga ta’sir qiluvchi muhit komponentlari sifatida qaralishi mumkin. [19; 23]

Shu sababli:

- tabiiy yorug‘likdan maksimal darajada foydalanish;
- faoliyat zonalarini vizual jihatdan ajratish;
- haddan tashqari yorqin ranglar kombinatsiyasidan saqlanish;
- sokin faoliyat zonalarida vizual jihatdan osoyishta yechimlardan foydalanish;
- akustik jihatdan shovqinni kamaytiruvchi materiallardan foydalanish

tavsiya etiladi.

Maktabgacha ta’lim muhitiga bag‘ishlangan tadqiqotlarda rang, yoritish, shovqin va havo sharoitlari muhitning psixologik va funksional sifatlari bilan bog‘liq omillar sifatida ko‘rsatilgan. [19; 20; 23]

BOLANING FAOL SUBYEKT SIFATIDAGI MAVQEI

Zamonaviy arxitektura yondashuvlarida bola faqat tayyor makondan foydalanuvchi emas, balki uning faol subyekti sifatida qaralmoqda. Ayrim tadqiqotlarda bolalarning makon haqidagi tasavvurlarini rasm, suhbat va boshqa ishtirokchi metodlar orqali o‘rganish arxitektura yechimlarini bola tajribasiga yaqinlashtirish imkonini berishi ko‘rsatilgan. Bu yondashuv maktabgacha ta’lim muassasasining fazoviy-kompozitsion yechimlarini ishlab chiqishda bolalarning real xatti-harakatlarini kuzatish, ularning qaysi joylarda ko‘proq vaqt o‘tkazishi, qaysi zonalarda o‘zini erkin yoki noqulay his qilishi va qaysi predmetlar bilan faolroq munosabatga kirishishini o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. [20; 24; 26]

INKLYUZIV FAZOVIY MUHIT

Maktabgacha ta’lim muassasasi barcha bolalar uchun foydalanish imkoniyati mavjud bo‘lgan muhitni ta’minlashi kerak. Harakatlanish, ko‘rish, eshitish yoki boshqa individual ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun fazoviy muhitning moslashuvchanligi alohida ahamiyatga ega. [23; 28]

2026-yilda e’lon qilingan tadqiqotlarda neyrodivergent maktabgacha yoshdagi bolalar uchun pedagogik yondashuvlar bilan fazoviy dizaynning uyg‘unligi alohida tadqiqot yo‘nalishi sifatida ko‘rsatilgan. [23; 28]

Shu sababli inklyuziv makon: [23; 28]

- to‘siqlarsiz harakatlanish yo‘laklari;
- tushunarli fazoviy navigatsiya;
- turli sensor ehtiyojlarni hisobga oluvchi zonalar;
- individual dam olish uchun sokin joylar;
- moslashtiriladigan mebel;
- barcha bolalar uchun foydalanish mumkin bo‘lgan o‘yin maydonlarini o‘z ichiga olishi maqsadga muvofiq.

TAKLIF ETILAYOTGAN FAZOVIY-KOMPOZITSION MODEL

Tadqiqot asosida maktabgacha ta’lim muassasasining fazoviy-kompozitsion tuzilishini quyidagi ketma-ketlik asosida shakllantirish taklif etiladi:

“Kirish → orientatsiya → guruh muhiti → faoliyat zonalari → o‘yin muhiti → tabiat bilan aloqa → jismoniy faollik → dam olish va individual makon”.

Mazkur modelda har bir fazoviy komponent bolaning muayyan psixologik ehtiyoji bilan bog‘lanadi.

Psixofiziologik ehtiyoj	Fazoviy yechim	Kutiladigan funksional natija
Harakatga ehtiyoj	Erkin harakat yo‘laklari va faol o‘yin zonalari	Motor faollikni qo‘llab-quvvatlash
Xavfsizlik	Tushunarli rejalashtirish va vizual nazorat	Psixologik himoyalanganlik
Bilishga qiziqish	Tadqiqot va konstruktiv faoliyat zonalari	Kognitiv faollik
Muloqot	Kichik guruhlar uchun kommunikativ zonalar	Ijtimoiy ko‘nikmalar
Mustaqillik	Bolaga mos masshtab va ochiq materiallar	Mustaqil faoliyat
Tinchlanish	Sokin va individual zonalar	Emotsional muvozanat

Psixofiziologik ehtiyoj	Fazoviy yechim	Kutiladigan funksional natija
Tabiatga ehtiyoj	Yashil hudud va tabiiy materiallar	Sensor va ekologik tajriba
Ijodkorlik	Moslashuvchan ijodiy makon	Kreativ faoliyat

ILMIY NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlil natijalari maktabgacha ta’lim muassasasining arxitekturasi uchta o‘zaro bog‘liq darajada tashkil etilishi kerakligini ko‘rsatadi:

1.Mikro daraja — bola va predmet.

Bunda mebel, o‘yinchoq, konstruktiv materiallar, rang, tekstura va bolaning bo‘yiga mos elementlar muhim.

2. Mezo daraja — bola va xona.

Guruh xonasining funksional zonalari, harakat yo‘nalishlari, ko‘rish maydoni, yorug‘lik va akustika shu darajada qaraladi.

3. Makro daraja — bola va butun ta’lim muassasasi.

Bino, hovli, yashil hudud, o‘yin maydonlari, sport zonalari va atrof-muhit o‘rtasidagi aloqalar tahlil qilinadi.

Shunday qilib, maktabgacha ta’lim muassasasining arxitekturasi faqat bino shakli yoki estetik kompozitsiya masalasi emas. U bolaning kundalik faoliyati, psixologik holati, ijtimoiy munosabatlari va rivojlanish jarayonini qo‘llab-quvvatlovchi ko‘p komponentli muhitdir. [1; 2; 19; 20]

Ayniqsa, zamonaviy maktabgacha ta’limda o‘yinga asoslangan ta’limning rivojlantirilishi makonning ham moslashuvchan, harakatga boy va bolaga yo‘naltirilgan bo‘lishini talab qiladi. O‘zbekistonda ham 2026-yildan boshlab maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishda o‘yinga asoslangan ta’lim va innovatsion maktabgacha ta’lim tashkilotlarini rivojlantirish yo‘nalishlariga e’tibor kuchaytirilmoqda. [21; 24; 26]

XULOSA

Maktabgacha ta’lim muassasalari arxitekturasini loyihalashda bolaning psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olish zamonaviy ta’lim muhitini shakllantirishning muhim shartlaridan biridir. Bola makonni tayyor va passiv foydalanuvchi sifatida emas, balki uni harakat, o‘yin, idrok va muloqot orqali faol o‘zlashtiruvchi subyekt sifatida qabul qiladi. [1; 3; 7; 14; 19]

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Maktabgacha ta’lim muassasasining fazoviy tashkil etilishi bolaning yosh, kognitiv, emotsional, sensor va motor xususiyatlariga mos bo‘lishi zarur.

2. Fazoviy-kompozitsion yechimlar funksional zonalash, vizual nazorat, moslashuvchanlik, xavfsizlik va yoshga mos masshtab tamoyillari asosida shakllantirilishi lozim.

3. Tabiiy yorug‘lik, rang, akustik qulaylik, tabiiy materiallar va yashil hududlar maktabgacha ta’lim muhitining psixologik sifatini oshiruvchi komponentlar sifatida qaralishi kerak.

4. Bolaning mustaqil faoliyati va tanlov imkoniyatini qo‘llab-quvvatlovchi kichik fazoviy zonalar uning makon bilan faol o‘zaro ta’sirini kuchaytiradi.

5. Ichki va tashqi muhitning o‘zaro uzviy bog‘lanishi bolaning harakat, o‘yin, tadqiqot va tabiatni kuzatish faoliyatlarini kengaytiradi.

6. Inklyuziv yondashuv maktabgacha ta’lim muassasasining barcha bolalar uchun foydalanish imkoniyatini ta’minlaydigan fazoviy yechimlarni talab qiladi.

7. Maktabgacha ta’lim muassasalarini loyihalashda arxitektor, psixolog, pedagog va tibbiyot mutaxassislarining hamkorligi fazoviy yechimlarning ilmiy asoslanganligini oshiradi.

Umuman olganda, **“bola – faoliyat – makon”** uchligi maktabgacha ta’lim muassasalari arxitekturasining psixologik jihatdan asoslangan konseptual modelini tashkil etishi mumkin. Bunday yondashuv arxitektura, rivojlanish psixologiyasi va maktabgacha pedagogikaning integratsiyasiga asoslangan holda bolalar uchun xavfsiz, qulay, rivojlantiruvchi va inklyuziv ta’lim muhitini yaratish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdujabbarova M. T., Mirzamukhamedova D. Sh. General Requirements and Modern Approaches to Architectural Design of Private Pre-School Educational Institutions // *Oscar Journal of Applied Science and Technology*. – 2026. – Vol. 6, No. 3. – P. 94–98.

2. Abdumannopova Sh. T. O‘zbekiston milliy arxitekturasi an’analari asosida maktabgacha ta’lim muassasalarini arxitekturaviy takomillashtirish // *Advances in Science and Education*. – 2026. – Vol. 2, No. 8. – P. 97–100. – DOI: 10.70728/edu.v02.i08.022.

3. Mirzaaxmedova N. X., Qo‘chqorbekov N. F. O‘zbekistonning maktabgacha ta’lim muassasalarini shakllanish va rivojlanish tarixi // *Arxitektura va qurilish muammolari*. – 2025. – № 2. – B. 21–23.

4. Haydarova M. M., Primov M. A. Дизайнерское решение дошкольных детских учреждений // *Central Asian Journal of Arts and Design*. – 2021. – Vol. 2, Issue 5.

5. Tashmatova Kh. S. Study of the Application of Modern Requirements to Preschool Educational Organizations in Foreign and Domestic Practice. – 2026. – P. 267–270.

6. Xidoyatova Sh. M. Nodavlat maktabgacha ta’lim muassasalarining arxitektura va kompozitsion yechimlarini takomillashtirish // *Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarning o‘rni va rivojlanish omillari*. – 2025. – № 2. – B. 198–201.

7. Abdullayeva G. M. Bolalar psixologiyasi va rivojlanishi uchun interyer muhitining ahamiyati // *Arxitektura va qurilish muammolari*. – 2025. – № 2. – B. 23–26.

8. G‘oziyev E. G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2010.

9. G‘oziyev E. G‘. Ontogenez psixologiyasi. – Toshkent: Noshir, 2010.

10. Davletshin M. G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: ToshDPU, 2002.

11. Karimova V. M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 176 b.

12. Nishonova Z. T., Alimova G. Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2006.

13. Jalilova S. X., Aripova S. M. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Toshkent, 2017.

14. Jalilova S. X., G‘ayibova N. A. Umumiy psixodiagnostika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 260 b.

15. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – Москва: Педагогика, 1991.

16. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Смысл, 2005.

17. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2002.

18. Эльконин Д. Б. Психология игры. – Москва: Педагогика, 1978.

19. Лурия А. Р. Лекции по общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2006.

20. van Liempd H. M. J. A., Paz O., Leseman P. P. M. Do spatial characteristics influence behavior and development in early childhood education and care? // *Journal of Environmental Psychology*. – 2020. – Vol. 67. – Article 101385. – DOI: 10.1016/j.jenvp.2019.101385.

21. Tamblyn A., Sun Y., May T., Evangelou M., Godsman N., Blewitt C., Skouteris H. How do physical or sensory early childhood education and care environment factors affect children's social and emotional development? A systematic scoping review // *Educational Research Review*. – 2023. – Vol. 41. – Article 100555. – DOI: 10.1016/j.edurev.2023.100555.

22. Children’s interactions with relatively wild nature associated with more relational behavior: A model of child-nature interaction in a forest preschool // *Journal of Environmental Psychology*. – 2023. – Vol. 86. – Article 101941. – DOI: 10.1016/j.jenvp.2022.101941.

29. O‘zbekiston Respublikasi. Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida: O‘RQ-595-son Qonun. – Toshkent, 2019. – 16 dekabr.

30. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida: PQ-4312-son qaror. – Toshkent, 2019. – 8 may.

31. O‘zbekiston Respublikasi. Ta’lim to‘g‘risida: O‘RQ-637-son Qonun. – Toshkent, 2020. – 23 sentabr.

32. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida: 391-son qaror. – Toshkent, 2019. – 13 may.

33. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida: PQ-3955-son qaror. – Toshkent, 2018. – 30 sentabr.

34. UNICEF. Early Childhood Development: Early Childhood Education and Care bo‘yicha materiallar. – UNICEF.